

фільми
без глядача

Сергій ЗАЦАРИННИЙ НЕЗАБУТІ *вишневі ночі*

“Вишневі ночі” - так охрестив своє дітище Борис Харчук, автор повісті, за якою режисер Аркадій Микульський зняв однойменну стрічку. Як на мене, назва напрочуд вдало відображає кілька смислових площин картини. З одного боку, значна частина подій розгортається в нічну половину доби. З іншого - ця назва вже з самого початку задає голосний заголовний стрижень. Ним є кохання.

Сам режисер, намагаючись добрати влучні слова для виразу суті фільму, охарактеризував його як “військово-політичну мелодраму”. Як бачимо, в цьому визначенні криється вже дещо більше, адже виникає іще сфера військових відносин, що не впливає із назви. Чому ж тоді автор вважав за можливе залишити назву повісті для свого фільму. Чи не прихована тут суперечність?

Події фільму справді розгортаються на тлі неоголошеної війни між військами НКВС та формуваннями УПА в останній рік другої світової війни. Незвичайна напруженість і пригодницький характер проявляються вже в захоплюючих перших кадрах фільму. Відразу приковує до себе увагу агент УПА, за яким стежать енкавеєвські співробітники. Щойно встигнувши передати секретні повідомлення через вуличного продавця, зв'язківець виявляє пастку і, переслідований шпигами, пускає собі кулю в лоба. Втаченого зв'язківця УПА замінює новим - із незвичайним прізвиськом “Калина”. Тут ми знайомимось з головною героїнею картини, яку грає Інна Капінос. Від цього моменту бере початок протистояння двох життєвих просторів - смертельного холоду війни та духмяних потоків кохання.

Сюжетна основа кінострічки закладається епізодом, в якому лейтенант медслужби, засекречений агент НКВС Денисенко (роль якого виконує Володимир Шевельков відомий глядачам

Кадр із фільму “Вишневі ночі”. Режисер А. Микульський. 1992.

як Микита у фільмі “Гардемарини, вперед!”) заселяється до медсестри Олени Мартинюк, яка згодом і стає зв'язковою УПА “Калиною”. Отже, незабагненна фортуна так повертає своє колесо, що двоє ідеологічно непримирених супротивників опиняються під одним дахом, не відаючи про це.

Такий початок закладає підвалини гостросюжетності в палітрі картини. Від першого і до останнього кадру глядач буквально в лещатах тримає роздвоєність, внутрішню конфліктність життя героїв. Ми разом із лейтенантом вагаємось між перспективою п'яного кохання та суворим обов'язком. Ми засуджуємо його за те, що найдорожчу для себе істоту він віддає до рук енкавеєвців, маючи змогу безкарно її відпустити. Не можемо лишатись байдужими і тоді, коли Сікорський (роль якого виконує Костянтин Степанков) одного по одному виказує енкавеєвцям своїх співвітчизників.

Найбільший конфлікт, проте, постає через майстерне поєднання у картині двох мовних сфер - площини української мови та “русского языка”. Саме так, адже фільм є двомовним. І великою заслугою авторів картини є дотримання “золотої середини” в мовному питанні, при якому ні українська, ні російська мова не зазіхають на “мовні ареали” одна одної. Українською мовою послугується людність містечка на Західній Україні, де відбувається дія фільму. Серед них повстанці УПА та Калина. Російська ж незаперечно панує в середовищі “державних” військових НКВС. Безсумнівно, було б зовсім об'єктивним, якби майор служби безпеки лайнувся українською, або прогарчав “під трибунал” замість колоритного російського “пад трибуна-ал”.

Найяскравіше мовний конфлікт виявляється, проте, не в цьому чіткому розмежуванні “сфер впливу” мов, а в

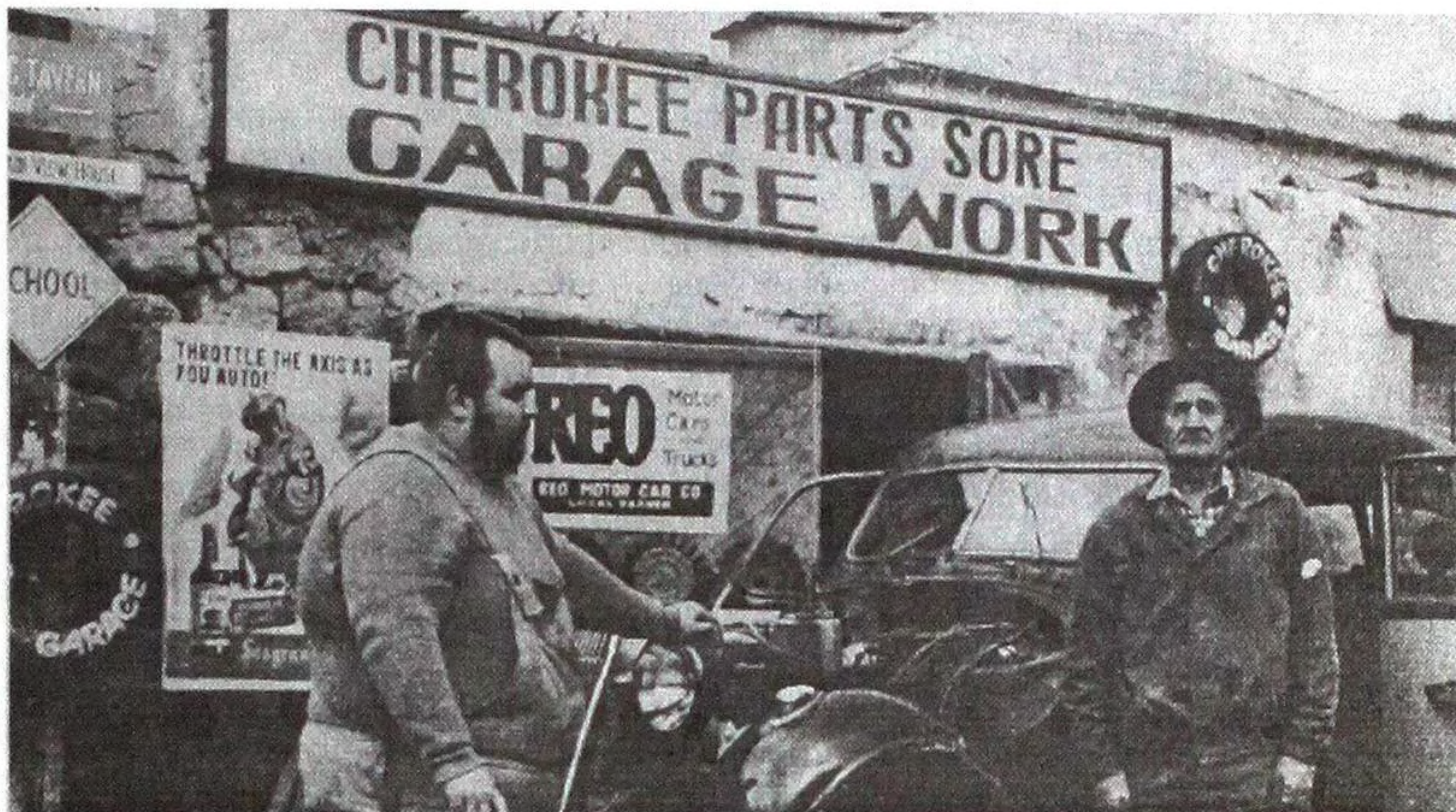

одночасному співіснуванні їх у житті російського лейтенанта Денисенка. Щирі розмови з Оленою, спілкування з господаркою помешкання, де він знімає квартиру, службові контакти з мешканцями міста ведуться українською мовою. Переговори по службі, розмови у військовому середовищі, накази лунають виключно по-російськи. Прикметним для зображення суперечливої двомовності Денисенка є епізод, в якому він розмовляє зі щойно захопленою в полон Калиною. Українською він відповідає лише доти, доки запитання Калини не порушують його службових інтересів. Коли ж звучить прохання, що йде врозріз з чітко визначеними нормами, він різко парирує російською: "Не нада". Суворая атмосфера в чоловічому колі "колег" лейтенанта протиставляється лагідності і безтурботності, яка панує довкола Калини. Не дивно, що саме жінка уособлює українськість. Жінка з таким особливим прізвиськом - Калина. Не будучи зрощеним у замріяному світі української природи, лейтенант не може здогадатися, чому ж зв'язкову нарекли Калиною. Але глядач, споглядаючи чарвні пейзажі бескидів і полонин Карпат, дослухаючись до струмкоподібної говірки маленької сестрички, без особливих зусиль збагне значення цього символу. З давніх-давен, оспівана в народних піснях калина порівнювалася із закоханою чи зажуреною українською дівчиною і виростала до одного з національних символів. Зв'язкова Калина, уподібнюючись до беззахисної рослини, не втілює в собі войовничості. Тому вона впродовж фільму жодного разу не застосовує зброї - подарованого їй ватажком УПА пістолета. Очевидно, покликання героїні в іншому. Суєта воєнно-ідеологічних суперечностей відсувається на другий план під наступом всеперемагаючої сили кохання.

Отже, лише під кінець фільму стає зрозумілою і виправданою його назва. Вишневні ночі кохання - це все, що мало сенс для головних героїв впродовж вируючого 1945-го року. І не лише для них. Трагічна сцена вбивства обох зтікачів, переслідуваних загонами УПА НКВС, завершується незрозумілим на перший погляд відступом і одних, і інших, що скидається на тимчасове примирення. Зброя, що засівала свою криваву ниву до цього, нарешті спинилась, безсила перед могутністю любові, що здатна відкрити очі "сліпцям" навіть ціною втрати.

Криві увійдуть першими

фільми
без глядача

Режисер - М.Кац
Продюсер - Б.Балхінос
Сценарій - М.Кац
Оператор - В.Махнєв
Художній керівник - О.Іванов
Композитор - Д.Голощекін
В ролях - В.Сухоруков, Б.Кохурець, К.Чумін
С.Галкін, Т.Тимофєєва, С.Тормахова.
Виробництво - Експериментальна кіностудія, Одеса. 1992.

Останній фільм Михайла Каца є імпровізація на теми двох оповідань Фланнері О'Коннор - "Криві увійдуть першими" та "Хорошу людину знайти нелегко". Зображена ера депресії - більше міфологічна, ніж реальна - це відновлена уявою вічна Америка, занурена у віддалене минуле. Багато емоційних імпульсів походять з подробиць російського життя і холодних зимових пейзажів. Статика і рухливість є настільки кінематографічними, що відразу напрошується порівняння з "Євангелієм від Матвія" П'єра Паоло Пазоліні.

Волоцюга (більше демон ніж людина) приймає їжу і притулок від душ, перейнятих бажанням допомагати. Але як тільки вони намагаються виправити його, це

неминуче приводить до сутички воль. Вічний суспільний вигнанець, він відкидає той легкий спосіб виживання, який знають інші. Замість цього він вибирає свою власну долю, навіть якщо вона позначена прокляттям.

Нешадний у цьому напруженні фільм "Криві увійдуть першими" яскраво зображує фрагменти сучасного життя. Герої проходять випробування моральними і психічними стражданнями і пошуками нелегких відповідей. Обходячись без традиційного сюжету, але довіряючи поліфонії звуків, особливо у фіналі, фільм М.Каца є визначним оригінальним здобутком.

Дімітрі Ейпідес
Toronto international festival of
festivals. Septembe 9 - 18, 1993.

КІНО
ТЕАТР

53